

7. Karen Blixen

"Jeg skal da fortælle Dem en sand historie. Nogle af dem, der har læst denne bog, husker måske, at jeg der fortæller, hvordan jeg nytårmorgen, mens det endnu var halvmørkt, kørte ad en meget ufarbar vej gennem Masai-reservatet med min engelske ven Denys Finch Hatton og skød en løve, som stod på en dræbt giraf.

Hvorfor er Karen Blixen en vigtig dansker?

Den unge digter Thorkild Bjørnvig, som hun har et meget dramatisk venskab med, da hun er i 60'erne, og han er i 30'erne, siger det egentlig meget præcist, at det er uhyre sjældent, måske sker det aldrig for nogen, at kunstneren og mennesket er lige store. Og det oplever han, at Karen Blixen er.

Jeg hedder Asger Juhl. Velkommen til Danskere, der ændrede historien. Kan vi prøve at starte historien om Karen Blixen, da hun står sammen med sin bror ved en granitsten?

Jo. Det er jo en fuldkommen fantastisk skelsættende episode i Karen Blixens liv. Dengang er hun Karen Christence Dinesen, som er født på Rungstedlund og er den næstældste i en søskendeflok på fem. Rungstedlund var dengang et landsted, og hendes forældre ejede meget store jorde omkring Rungstedlund, herunder også Folehaveskov. Og da hun er knap ti år, sker der det dramatiske i hendes liv, og det er den første skelsættende milepæl i hendes livsbane. Det er farens død. Hun er altså knap ti år, og hendes far begår selvmord. Han var eventyrer, han var forfatter, og han var politiker, og så var han naturelsker og jæger. Men han dør, og det er en kæmpe sorg for hende.

Farens død rumsterer i Karen Blixen i mange år, og nu er det 11 år siden, han døde, og den her scene udspiller sig på et tidspunkt, hvor hun igennem mange år har spekuleret på, hvordan hun egentlig skal forholde sig til sin fars død.

Det er svært at forstå, at det fantastiske menneske ikke længere er til, og i en eller anden form for søgen efter en forklaring på - "Hvad var meningen med det liv, der blev så kort?" - tager hun sin lillebror med op i Folehaveskov. Og de går ind i en lille høj ind bag et bøgekrat og stiller sig ved en stor granitsten, der ligger der den dag i dag.

Foran den her store granitsten står Karen Blixen med sin syv år yngre lillebror. Karen Blixen er 21 år på dette tidspunkt, og vi er i en skov nord for København ved Rungsted. Det er en skov, som er ejet af Karen Blixens familie. De er nemlig meget rige. Og det er en helt særlig dag. Karen Blixen er taget herud sammen med sin lillebror for at lave en pagt med ham. Hun har en bog med, som hun læser op af. Her lover de hinanden, og måske først og fremmest lover hun det til sig selv, at livet skal blive stort og spændende og eventyrligt. Og her starter historien om Karen Blixen. Hvordan lyder løftet?

De siger, "Vi lover hinanden, at vi altid skal stræbe efter det store i livet, det der ligger i et højere plan, fars Gud." Hun har en bog med sig, som hun læser. Hun læser en fortælling højt, der hedder "Isbjørnen," som handler om drengen Svend, der også har mistet sin far, som også er en fremmed fugl, ligesom Karen Blixen følte sig som en fremmed fugl både i sin barndom og ungdom og senere i livet. Hun var en fremmed fugl i sin familie. Hun var en fremmed fugl i Danmark.

Hende, du hører tale her i dette afsnit af Danskere, der ændrede historien, det er Elisabeth Nøjgaard, direktør på Karen Blixenmuseet. Og Karen Blixen er en af de helt store forfattere i Danmark. Vi er simpelthen oppe på niveau med H.C. Andersen og Søren Kierkegaard. Karen Blixen er født den 17. april 1885 i Rungstedlund og dør i 1962 samme sted.

Og det her løfte, de giver til hinanden, eller den her pagt, de laver... Hvad kommer den pagt til at betyde for Karen Blixen?

Pagten om altid at stræbe efter det store i livet løber som en form for bånd gennem hele hendes liv. Og det er kendetegnende for den måde, hun lever på, at hun går aldrig på kompromis. Hun stræber vitterlig altid efter at udrette noget, bruge sit liv, bruge sine evner, være noget, gøre noget. Hun afskyr middelmådighed og almindelig borgerlighed. Hun er jo individets fortæller hele livet igennem, og hun formår at bruge sine egne evner til virkelig at udrette noget stort. Først i årene i Afrika, hvor hun formår at drive en virksomhed helt alene under meget vanskelige konditioner. Og senere hen, da hun er fuldkommen sønderknust og ruineret og uden en uddannelse, beslutter hun sig for, at jeg skal være forfatter. Og det gør hun. Det lykkedes hun jo - som vi alle sammen ved - med. Og ikke alene lykkes hun med at blive forfatter, men hun debutterer i USA og bliver verdenskendt nærmest med et slag.

Ved vi, hvordan Karen Blixen så ud som 21-årig?

Karen Blixen - Karen Dinesen, som hun hed dengang, hendes familienavn - var en smuk, ung kvinde. Spinkel af bygning og elegant klædt. Og mørkebrunt, opsat hår, som stilen påbød dengang.

Karen Blixen og lillebroren forlader den store granitsten i skoven, og herfra går hun i gang med at leve sit liv på den måde, som hun har lovet sig selv, at hun vil gøre det. Hun møder en svensk baron, og hun tager efternavnet Blixen. Hun bliver gift med ham. Og sammen rejser de til Afrika og 8-9 år senere, altså 8-9 år efter de har stået ved stenen, Karen og lillebroren, så ankommer hun altså til Britisk Østafrika, da hun er 29 år gammel. Og her skal hun altså bestyre en kæmpestor kaffefarm lidt uden for Nairobi. Det er et stort foretagende. Vi snakker 1000 ansatte.

Karen Blixen og hendes mand tager til Afrika. Men hurtigt viser det sig, at hans interesse for at bestyre gården er lige så lille, som hendes interesse egentlig er stor. Og langsomt bliver hun de facto leder på den afrikanske farm. Og i 1921 bliver Karen Blixen og hendes mand separeret, og hendes onkel, Aage Westenholz, der faktisk er bestyrelsesformand for farmen, beslutter, at nu skal Karen Blixen være manager. Og vi snakker altså en kvindelig bestyrer. Hvordan kommer hun egentlig til Afrika? Altså hvad sker der?

Det er en del år senere, at hun forlover sig med Bror von Blixen-Finecke, som er en svensk baron. Han er tvilling til Hans von Blixen-Finecke, som Karen Blixen oprindeligt er meget forelsket i. Men han er ikke interesseret i hende, og så finder hun sammen med hans tvillingebror Bror. Og det er nok ikke den store forelskelse, men jeg tror, de er meget glade for hinanden, og de har et fællesskab i form af, at de begge to ønsker at løsrive sig fra et almindeligt liv og rejse ud i verden og søge eventyret og friheden. Så ægteskabet med Bror er Karen Blixens vej til friheden, ud af Danmark, ud af borgerligheden, ud af matriarkatet på Rungstedlund.

Og hvordan går det nede i Afrika?

Det går på mange måder godt. Det er på mange måder - de 17 år i Afrika - Karen Blixens virkelige liv. Hun ville nok selv kalde det sit virkelige liv. Det er dér, hun for alvor er

i pagt med livet. Det er dér, hun oplever den største lykke og også de største sorger. Og for hende er det helt naturligt, at lys og mørke går hånd i hånd. Så oplever man lykke, så er der også en mørk side af det. Afrika overvælder hende totalt. Hun siger selv, det er så mægtigt et land med flere tusind års historie, med vild natur, skønhed og brutalitet og lokale folk, der lever i pagt med de konditioner. Og hun bliver fuldkommen fascineret, og man kan vel sige dybt forelsket i Afrika. Hun siger selv, at hun indgår en pagt med Afrika, idet hun fortæller, at Afrika siger til hende, "Stol på os, og vi vil passe på dig."

Øhm... Var hun racist?

Det er et stort spørgsmål. Og hvis man ser på Karen Blixen med nutidige øjne, så vil man jo undre sig over, eller måske blive stødt over hendes ordvalg. Hun taler om de sorte, de indfødte, de lokale, men hun siger også "neger." Og det er jo et faktum, at hun har lokale ansatte hos sig, og de betaler skatter for at bo på deres grunde efter det engelske kolonistyres bestemmelser. Men når man ser på hendes ageren og hendes holdning til det hele, så i et i samtidsperspektiv, for hendes tid, så er der ingen tvivl om, at for hende var det for det første en stor kærlighed til både landet og dets indfødte, og hun var også meget kritisk over for det britiske kolonistyre. Hun siger på et tidspunkt... hun taler om englænderne som en race, og der er ingen tvivl om, at den finder hun lave-restående end så mange andre, herunder også hendes lokale ansatte.

Så er hun jo også racist.

Det kan man sige, ja. Bare med et andet fortegn.

Årene i Afrika er Karen Blixen landmand, og hun er hele tiden på farten. Hun arbejder i huset, eller hun er ude i felten, kan man sige, for at tilse sine planter og tale med sine ansatte om, hvordan der står til, og har det regnet, og har der været græshoppestorm og så videre. Hun er en del af hele landbruget. Så hun er den her lille spinkle kvinde, som er altid praktisk klædt. Rdestøvler, ridebukser, skjorte. Stilig, men i arbejdstøj. Gerne to hatte på hovedet for at skærme for den utroligt stærke sol og varme. Og måske også en riffel over skulderen. Hun var jo jæger. Men den havde hun også med, fordi der kunne jo være en løve, der var til fare for hendes ansattes boliger. Så af og til hidkaldte de hende, for at hun kunne slå en løve ihjel, som var til fare for hendes ansatte.

Karen Blixen bliver fuldstændig forelsket og betaget af Afrika og alt hvad der er Afrika. Hun går rundt med et gevær over skulderen, og hun føler stor glæde ved at kigge en løve ind i øjnene, lige inden hun skyder den. Men det går ikke helt, som hun måske havde planlagt. Hun bliver separeret og derefter skilt fra sin mand. Men hun finder også kærligheden. En engelsk eventyrer stjæler simpelthen hendes hjerte, men styrter så også ned med en flyvemaskine. Da Karen Blixen har været i Afrika i 17 år, så er det ved at være slut. Da hun så forlader Afrika i 1931, og vi forestiller os, at hun går rundt og pakker sine ting, hvad er det så for en følelse hun står tilbage med, da hun ligesom forlader dette fantastiske kontinent?

Hun er fuldkommen sønderknust. Altså, hendes højeste ønske er at blive i Afrika. Det er der, hun har oplevet livet og friheden, eventyret og den største lykke. Hun bliver skilt fra sin mand, Bror von Blixen-Finecke, i 1925. De bliver faktisk separeret i 1921. Og forinden da har hun mødt sit livs helt store kærlighed, Denys Finch Hatton. Men han er fuldkommen som hende en meget kulturel, belæst verdensborger, som har lige så stor frihedstrang, som hun har. Så han har ikke i sinde at gå ind i et traditionelt parforhold. Det har hun måske ret beset heller ikke. Hun ønsker nok på et tidspunkt at få hans barn. Måske er hun også gravid med hans barn. Men han er ikke interesseret i at stifte familie. Han skriver til hende, at det kan han ikke. Den form for liv kan han ikke tilbyde. Og under alle omstændigheder får hun ikke noget barn, så hun er barnløs resten af livet. Men farmen går økonomisk dårligt, og konditionerne for at drive farmen er så vanskelige, så det bliver en økonomisk ruin. Og hendes familie i Danmark ønsker ikke længere at skyde penge i foretagendet. Og de kræver, at hun skal afhænde farmen og rejse derfra. Hun er jo et frit menneske, så hun kunne blive, men hun har jo ingen uddannelse, ingen penge og ingen mulighed for at blive. Sådan ser hun det i hvert fald. Så hun er sønderknust, da hun skal afhænde farmen dér i 1930-31, og i total vildrede om, hvad der skal blive af hende, og hvad hun skal gøre med sit liv.

Som en ekstra sorg falder Denys Finch Hatton ned med et fly i 1931. Og hun er den, der får ham begravet. Meget smukt ved Ngong Hills, hvor hendes farm lå, og hvor de havde så megen fælles historie sammen. Og hun skriver ganske mange breve hjem, så derfor kender vi rigtig meget til hendes tanker og hendes sorg og hendes frustration. Og det værste, hun nok kan forestille sig, det er at skulle tilbage til Danmark og Rungstedlund og det barndomshjem, som det var hende så magtpåliggende at rejse fra. Hun har stor kærlighed til Danmark og Rungstedlund og sin familie. Det er der slet ingen tvivl om. Og hun er stærkt knyttet til dem. Hun skriver de mest rørende breve i årene i Afrika

med sin mor. Men det er på en måde en deroute, fordi det var jo den frihed, hun netop ikke kunne finde i Danmark.

Så hun står ved en skillevej og skal beslutte, hvad skal der blive af hende? Og der overvejer hun meget seriøst at rejse til Paris, hvor hun har været adskillige gange. Hun er jo en globetrotter. Og hun forestiller sig, at hun kunne slå sig ned som kok i Paris. Hun har nemlig lært sig selv at lave mad i Afrika. Hun ønskede, at hendes farm på Afrika skulle være et gastronomisk centrum. Det skulle være noget, man talte om i hele Østbritisk Afrika, at på Karen Blixens farm Mbagathi uden for Nairobi der fik man det bedste køkken. Og hun var jo også vært for den engelske prinsen af Wales, der kom på besøg og nød hendes fantastiske køkken. Så det er en reel overvejelse at blive kok i Paris.

Men hun er jo også i fuld gang med at fortælle historier i Afrika. Hun er meget fascineret af det afrikanske folks måde at fortælle historier på, altså mund-til-mund-fortællingen. Den levende fortalte historie. Og især er hun fascineret af det afrikanske folks evne til at lytte. Og hun udvikler selv den evne, når hun fortæller historier til Denys Finch Hatton, når han kommer forbi og bor på hendes farm af og til. Og hun er formentlig også i gang med at skrive i Afrika. Så det bliver forfattervejen, hun vælger.

Da hun igen sætter fod på europæisk jord, så foregår det i Napoli i Italien, og her står lillebroren, som vi kan huske fra granitstenen for mange år siden. Han står inde på kajen og venter på hende, og da hun så træder hen til ham og ned fra skibet, så får han et chok, fordi hun ser syg ud. Hun ser mager ud. Hun er mager. Og hun er også syg. Det er jo også sådan, vi kender Karen Blixen nu. Det er fra disse billeder, hvor hun ser tynd og afkræftet ud. Han får simpelthen et chok. Karen Blixen tager videre hjem til Danmark, og hun indkvarterer sig på Rungstedlund, hvor hun er vokset op. Hun sætter sig i et værelse i østfløjen med udsigt ud over Øresund. Og her bøjer hun sig ned over papirerne med sin fyldepen eller sin blyant. Det ved vi ikke. Og så begynder hun at skrive for alvor. Hun er så småt gået i gang i Afrika, men det er her, det tager fart. Og hun skriver på engelsk, og det er her i dette værelse, der faktisk hedder Ewalds stue, opkaldt efter en anden dansk digter, Johannes Ewald, som også sad her. Det er her, at Karen Blixen skriver sig ind i verdenshistorien.

Hun sidder altså hovedsagligt og arbejder i Ewalds stue, hvor Johannes Ewald måske engang sad og skrev, som er i østgavlen ud mod Øresund, og havet havde en helt særlig betydning for hende. Dengang var der ikke nogen havn, som der i dag, lige uden for

østfløjen, så hun har siddet og kigget ud over havet, og man kan forestille sig, hun har drømt sig med trækfuglene til fjerne verdensdele som den borger i verden, hun var.

Kan man sige noget om, hvordan Karen Blixen ser ud på det her tidspunkt i sit liv?

Karen Blixen ser utroligt forskelligt ud. Altså, man bliver overrasket, når man ser portrætfotografier fra hendes barndom, ungdom Afrikaårene, hjemkomsten til Danmark og de senere år. Så senere i livet får hun jo det her meget karakteristiske ydre som meget, meget tynd med de sortsminkede øjne og typisk en lille klokkehat eller en anden type hat eller et tørklæde omkring hovedet.

Da hun sidder her og skriver i Ewalds stue... Hvad er det, hun skriver på?

Hendes debutværk er "Seven Gothic Tales," som udkommer 1934 - ikke i Danmark, hvor der ikke er nogen speciel interesse for det, hun laver. Hun beslutter simpelthen, at det kan kun være i USA, hun skal udkomme i. Så hun sætter alle sejl til. Alle forbindelser, kontakter, bliver sat i omdrejninger. Og så lykkes hun med at udkomme i USA i 1934. Og det bliver en meget, meget stor succes. Og året efter kommer bogen i Danmark som "Syv Fantastiske Fortællinger" og får en meget blandet modtagelse. Altså, man synes, det er noget manieret, meget fremmed litteratur.

Hvad er det, manieret betyder?

Det betyder sådan, at man synes, det er lidt fornemt og sådan fra et overklassemiljø, som man ikke helt forstår.

Hvor stor en forfatter bliver hun egentlig? Jeg ved ikke, om man kan måle sådan noget.

Hun bliver en kolossalt stor forfatter. Man kan sige, i Danmark har vi H.C. Andersen, Kierkegaard og Karen Blixen. Der har ikke været nogen siden, som er på så indflydelsesrigt niveau på verdensscenen. Hun siger selv senere, da hun er på en turné i USA, så takker hun sit amerikanske publikum for, at de tog så godt imod hende i sin tid og gjorde det hele vejen igennem. Hun siger til amerikanerne, tak fordi de var så audacious at tage imod hendes værk. Og audacious betyder dristig, modig. Hun forstår, at der skulle noget til at sætte sig ind i det her fantastiske univers.

Kan du på en eller anden måde føre bevis for, at hun var så indflydelsesrig?

Man kan i hvert fald sige, at det er et faktum, at hendes litteratur stadigvæk fascinerer et stort publikum. Hun skriver jo fortællinger om det at være menneske. Hun angiver aldrig løsninger eller moraler. Hun sætter altid flere muligheder op og lader det være op til det enkelte menneske at træffe sine egne valg. "Den Afrikanske Farm," som velsagtens er hendes allermest berømte værk - "Out of Africa" - som er milevidt fra filmatiseringen, som kom i 1984, tror jeg, det er et lidt anderledes værk. Det er også et fuldstændigt genreubestemt værk, hvor hun sætter sig for at sprænge enhver grænse for, hvordan man fortæller historie. Hun siger, "Jeg skal ikke ud i det dér charlataneri og humbug, som så mange mennesker har været ude i, når de skulle fortælle om jagteventyr og safarier fra Kenya." Nej, det, hun er optaget af, er at fortælle om menneskene, hun mødte, og naturen, hun var så forelsket i.

Det sidste spørgsmål er: Hvordan kan man egentlig se, at Karen Blixen er dansk?

Jamen, Karen Blixen er verdensborger, ligesom hendes far var. Hun elskede Rungstedlund og rigtig mange steder i Danmark, men jeg tror, hun har set sig selv som en borger i verden.

Hun lyder ikke særlig dansk.

Nu var hendes forældre jo pæredanske, men Danmark var nok lidt lille for hende. Altså, hun havde verden som sin scene, og hun så ud over Danmarks grænser, ligesom hendes far og hendes farfar også gjorde. Han var også forfatter og krigsmand. Så var det at se mere holistisk på verden som et større kosmos forbundet med os alle og naturen.

Tusind tak for interviewet.

Selv tak.

Hvis vi prøver at lukke øjnene og se Karen Blixen for os, så ser vi en meget, meget tynd og også lidt ældre kvinde. Og sådan ser hun ud til sidst i sit liv. Som 70-årig bliver hun opereret for mavesår, og det gjorde altså, at hun taber sig gevaldigt meget. Og ved sin

død 7 år senere vejer hun kun 35 kilo på grund af denne operation. Og da hun dør, der er hun på det tidspunkt en stor og anerkendt forfatter. Hun kender Ernest Hemingway, som i 1954 sagde fra scenen, da han lige havde fået Nobelprisen i litteratur, at den her pris burde Karen Blixen egentlig have fået. Denne podcast, Danskere, der ændrede historien, er produceret af Talk Town i samarbejde med Nationalmuseets medie Vores Tid.